

AVRUPA MÜŞTEREK PAZARINA İŞTİRAKİMİZ HAKKINDA

Prof. Dr. Avni ZARAKOLU

Bilindiği gibi, Türkiye Temmuz 1959 da Avrupa Müşterek Pazarına katılmak üzere gerekli müracaatta bulunmuş, bu müracaat Altılar tarafından prensip itibariyle kabul edilmiştir. Halen katılma şartları üzerinde müzakereler ceryan etmektedir.

Avrupa Müşterek Pazarı nedir? Ne maksatla kurulmaktadır? Bu hususta şimdiye kadar pek çok şey söylenmiş ve yazılmıştır. Bununla beraber, asıl mevzuumuza girmeden evvel bu malumatı kısaca tekrarlamak faydalı olacaktır.

Avrupa Müşterek Pazarı, bilhassa İkinci Dünya Harbi'nden sonra Avrupa'nın siyasi, askeri ve iktisadi entegrasyonu'na doğru başlıyan hareketin bir veçhesidir. Dünyanın en eski sanayi memleketlerinin bulunduğu Avrupa, İkinci Dünya Harbi'nden sonra bir tarafta Rusya, diğer tarafta Amerika arasında zayıf bir duruma düşmüştür. Meselenin siyasi ve askeri cephesini bir tarafa bırakarak diyebilirizki, bu gün iktisadi sahada görülen rasyonelleşme hareketi, büyük teşebbüslerin kurulmasını ve geniş pazarların mevcudiyetini şart koşmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve geniş dominyonları ile kısmen İngiltere bu şartlara maliktir. Avrupa ise, bir çok küçük devletlere bölünmüş bulunmaktadır.

Avrupa Müşterek Pazarı Anlaşması - buna Avrupa İktisadi Camiası Anlaşması da denilmektedir - böyle bir zaruretten doğmuştur. Anlaşma, Batı Almanya, Hollanda, Belçika - Lüksemburg, Fransa ve İtalya arasında 1957 Mart'ında Romada imzalanmıştır.

Başta İngiltere olmak üzere İsveç, Norveç, Danimarka, Avusturya, İsviçre ve Portekiz bu Anlaşmaya katılmamışlar. Avrupa Müşterek Pazarı'na karşı Avrupa Serbest Ticaret Sahası Anlaşması'nı meydana getirmişlerdir.

Bu gün umumiyetle literatürde, Avrupa Serbest Ticaret Bölgesine dahil devletlerden Yediler, Müşterek Pazar'a (Avrupa İktisadî Camiası'na) dahil memleketlerden ise, Altılar diye bahsedilmektedir. Altılar ve Yediler arasındaki en mühim fark şudur: Altılar aralarında kuvvetli bir iktisadi birlik, bir gümrük birliği meydana getirmek istedikleri halde, Yediler arasında bu kadar sıkı bir birleşme mevzu bahis değildir. Meselâ, gümrük birliğine gidilmektedir. (1).

Bu yazının mevzuunu teşkil eden Müşterek Pazar'ın gayesi, Altılar arasında iktisadi entegrasyona gitmek, gümrük tarifeleri ve ticarete konulan tahditlerle birbirinden ayrılmış millî pazarlar yerine, bir pazar kurmaktır.

Bunun için, aralarında gümrükleri ve ticarete konulan kemmi tahditleri kaldırmayı, sermaye ve emek hareketlerini serbestleştirmeyi, dış aleme karşı müşterek bir tarife vazetmeyi, iktisadi politikalarını koordine etmeyi, Müşterek Pazar dahilinde rekabete mani halleri bertaraf etmeyi, ziraat ve nakliye politikalarını birleştirmeyi, mevzuatlarını koordine etmeyi taahhüt etmektedirler.

Gümrük Birliği'nin, ekonomik bünyeleri oldukça birbirine benzeyen bu altı Avrupa memleketine büyük faydalar sağlayacağına inanılmaktadır. Bilindiği gibi, bu memleketlerin millî pazarları dardır. Bu hal bir çok istihsal dalında geniş ölçüde istihsale imkân vermemektedir. Altı millî pazar yerine bir tek pazarın kaim olması, Amerika ve Rusyada olduğu gibi, kütle halinde istihsalı mümkün kılacak, maliyetleri düşürecek, produktiviteyi artıracaktır. Bu memleketler birbirlerine rakip memleketlerdir. Bu hal, net bir ticaret artışına sebep olacaktır.

İşte komşumuz Yunanistan ile Türkiye'nin katılmak istedikleri iktisadi camianın esasları bunlardır.

Türk ve Yunan ekonomileri, Avrupa Müşterek Pazarı'nı kuran Altılar'ın ekonomilerine nazaran bünye itibariyle çok farklı ve az inkişaf etmiş ekonomilerdir.

1) Meselâ, Avrupa Müşterek Pazarı'nı kuran Altıların millî istihsallerinin % 60-80 i sanayi mamullerinden, % 5-11 i madenlerden ve ancak % 15-30 u zirai mahsullerden terekkep etmekte-

(1) M. E. Kreinin : The «Outer Seven» and European Integration, The American Economic Review, Jun 1960, Nr. 3

dir (2). Türkiye'de ise durum bunun tamamen tersinedir. 1958 yılında 38 milyar olarak tahmin edilen gayri safi millî hasılanın 16 milyara yakın kısmı ziraatten, ancak 5 milyarı biraz geçen bir kısmı sanayiden elde edilmiştir. Her iki sektörde çalışan nüfus nazarın itibare alındığı taktirde, bu fark daha açık olarak görülmür. Nüfusumuzun % 75-80 i ziraatle meşguldür.

2) Türkiye Altılar'a nazaran çok geri kalmış bir memleketdir. Bunun için nüfus başına düşen millî gelire, ithalat ve ihracata, enerji istihsaline, produktivitedeki inkişafa bakmak kâfidir.

Nüfus ve millî gelir (3)

Memleketler	1957 nüfusu (000)	1957 millî geliri (milyon dolar)	Nüfus başına düşen millî gelir (dolar)
Batı Almanya	51 469	38 166,6	748,3
Fransa	44 091	31 760,2	721,6
Belçika - Lüksemburg	9 305	8 585	942,7
Hollanda	11 021	7 676,3	696,5
İtalya	48 481	19 569,6	403,5
Türkiye	25 464	5 274 (4)	210,9 (4)
Yunanistan	8 096	2 354,9	295

Yukardaki tablonun tetkikinden anlaşılacağı gibi, memleketimizde nüfus başına isabet eden gayri safi millî gelir, Almanya, Fransa, Belçika - Lüksemburg, Hollanda ve İtalya'da nüfus başına isabet eden gayri safi millî gelirden bir hayli düşüktür. Bu hal iktisadî kalkınmanın icabettirdiği sermaye terakümü bakımından onlara nazaran çok gayri müsait durumda bulunduğumuzu göstermeğe kâfidir. Zira sermaye terakümü tasarrufa bağlıdır. Millî geliri düşük olan memleketin tasarruf imkânı da azdır.

Dış alemle ticarî münasebetlerimiz Altılar'a nazaran çok dardır. Aşağıdaki tablonun tetkikinden de anlaşılacağı gibi, Hollanda,

(2) Besim Üstünel : Milletlerarası İktisadî Birleşmeler Teorisi, Ankara 1960, s. 147

(3) Rakamlar, United Nations : Monthly Bulletin of Statistics, dec. 1959 dan alınmıştır.

(4) 1 Dolar = 520 kr. esaslı üzerinden hesaplanmıştır.

Belçika - Lüksemburg'da nüfus başına isabet eden ithalat ve ihracat, memleketimizde nüfus başına isabet eden ithalat ve ihracattan 30 misli fazladır. Avrupa İktisat camiası içinde dış iktisadî münasebetleri en düşük olan İtalyada nüfus başına isabet eden ithalat ve ihracat bizden 5 misli yüksektir .

1958 yılı dış ticareti (milyon dolar) (5)

Memleketter	İthalat	nüfus başına isabet eden ithalat mik.	ihracat	nüfus başına isabet eden ihracat mik.
Batı Almanya	7 361	141,5	8 807	169
Fransa	5 605	126	5 118	115
Belçika - Lüksemburg	3 129	347,6	3 046	338,4
Hollanda	3 625	329,5	3 218	292,5
İtalya	3 169	65	2 536	52
Türkiye	315	12	247	9,5
Yunanistan	565	70	232	29

Bunun bir neticesi olarak, 6 Avrupa memleketinin dış ticaretimizdeki hissesi, bizim onların dış ticaretlerindeki hissemize nazaran çok büyüktür. Bir çok ithal mallarımızın millî istihsal ile ikamesinin gayri mümkün olduğu da düşünülürse, bizim onlara, onların bize olduklarından daha fazla muhtaç olduğumuz meydana çıkar.

Aşağıdaki tablo 6 Avrupa memleketinde ve bizde taş kömürü ve elektrik istihsalini göstermektedir. Memleketimizde taş kömürü

TAŞ KÖMÜRÜ ve ELEKTRİK İSTİHSALI

Memleketter	1958 yılı aylık vasatı (5)	
	Taş kömürü istihsali (bin ton)	Elektrik istihsali (milyon Kwh)
Batı Almanya	11 048	7 939
Fransa	4 810	5 150
Belçika - Lüksemburg	2 196	1 145,4
Hollanda	990	1 154
İtalya	60,3	3 791
Türkiye	339	192
Yunanistan	—	138

(5) Rakamlar, United Nations : age., den alınmıştır.

istihsali Avrupa Müşterek Pazarı'na dahil memleketlerin ortalamasından on misli, elektrik istihsali ise 20 misli daha azdır.

Müstakbel ortaklarımıza nazaran memleketimizin geriliğinin en mühim sebeplerinden birisi tarihidir. Türkiyede sanayi inkılabı yeni başlamıştır. Halbuki, Müşterek Pazar'ı kuran memleketler iki asır evvel bu yola girmişlerdir. Bunun bir neticesi olarak Altılarda teknik seviye durmadan yükselirken, bizde sabit kalmıştır. Aşağıdaki tablonun tetkikinden anlaşılacağı gibi, bizim de dahil

İhraç mallarının istihsalinde verim nisbeti (6)

Sene	Büyük sa- ha iktisadı A. B. D.	kalkınmakta olan yeni is- kân edilmiş sahalar : Do- minyonlar ve Avrupanın Amerikanın sanayi gelişmiş mem- leketleri				Diğer az geli- miş memleket- ler
		bir kısmı	Avrupanın	Avrupanın az	gelişmiş mem- leketleri	
1872	50	45	55	100	80	
1913	100	100	100	100	100	
1938	180	145	170	100	120	
1952	225	190	170	125	125	

bulduğumuz Avrupanın az gelişmiş memleketlerinde prodüktivite uzun müddet bir değişiklik göstermemiş, İkinci Dünya Harbi'nden sonra ancak % 25 nisbetinde bir yükselme göstermiştir. Halbuki Amerika Birleşik Devletlerinde 1872 ye nazaran 4,5 misli Avrupanın sanayi memleketlerinde ise 3 misli bir artış görülmektedir.

Türkiye hem sanayi, hem de ziraat bakımından müstakbel ortaklarından geridir. Memleketimizin Müşterek Pazara iştirâk şartları tesbit edilirken, bu durum nazarı itibare alınmadığı takdirde iştirâk Türkiyenin aleyhine olacaktır.

Gerçi, klâsik iktisat nazariyesine göre, «diğer memleketlere nazaran bütün istihsal şubelerinde geri olan bir memleket, nisbeten

(6) National Advisory Council on International Monetary and Financial Problems, Semianual Report to the President and to the Congress Washington D. C. Juni 1957, K. L. Herczeg : a.g.m. atfen.

en az geri bulunduğu istihsal şubelerinde faaliyet göstererek, daha fazla geri olduğu istihsal şubelerinden elde edilecek mal ve hizmetleri mübadele yolu ile temin ederse, aynı emek ve sermaye ile daha fazla mal ve hizmet elde eder.»

Kısaca, iş bölümü verimi artırır. Aynı emek ve sermaye ile daha fazla mal elde edilir. Bu fazlalık mübadeledeki kabiliyetlerine göre milletlerarasında tevzie uğrar.

Bu görüş muayyen şartlar altında doğrudur. Ancak, bu günkü Dünyamızda şartlar bir hayli değişiktir. Bunun için memleketimizin iktisadi durumuna bakmak kâfidir :

Eğer klasik iktisat prensibine göre hareket ederek, hiç bir hususi şart ileri sürmeden Müşterek Pazar'a katılacak olursak, bunca yıl büyük mali külfet ve gayretle meydana getirdiğimiz sanayiın mühim bir kısmı ortadan kalkar; milli emek ve sermaye Birinci Dünya Harbi'nden önce olduğu gibi, nisbeten az geri olduğumuz ziraate yönelir.

Halbuki, biz, hiç olmazsa bazı sanayi kollarında aynı üstünlüğü gösterecek şartları haiz bulunduğumuzu kabul ediyoruz. Bu sanayi muvakkat bir zaman için himaye gördüğü taktirde Avrupadaki mümasilleri ile rekabet edebilecek duruma gelebilir.

Diğer bazı amiller Türkiye'nin sanayileşmesini zaruri kılmaktadır :

1. Ezcümle, Türkiye'de nüfus süratle artmaktadır. Yapılan tahminlere göre 15 sene sonra Türkiye nüfusu 40 milyonu aşacaktır. Memleketimizde ekilen arazi miktarının, daha şimdiden, ciddi bir erozyon olmadan sürülebilecek arazi miktarını bir hayli aştığı iddia olunmaktadır (7).

Türkiye nüfusu 40 milyona yükseldiği zaman, çalışan nüfus miktarı 6 milyon artacaktır. 6 Bu milyon insanın ziraat dışında iş bulması zaruridir :

Zirai nüfusun verimini artırmak için, bir taraftan ziraat usullerini islâh, diğer taraftan ziraatteki fazla nüfusun yeni faaliyet sahalarına geçmesini temin etmek lâzımdır.

(7) Baade Raporu

2. Sanayi ziraatten daha verimlidir. Bunu anlayabilmek için milli gelirimizdeki ziraat ve sanayi hisyelerine bakmak kâfidir. Yukarda işaret ettiğimiz gibi, Türkiyenin 1958 de cari piyasa fiyatları ile gayri safi milli geliri 38 milyar lira olarak tahmin edilmiştir. Bu gelirin % 40 ı ziraate, % 15 i sanayie aittir. Her iki sektörde çalışan nüfus nazarı itibare alındığı taktirde, ziraatte çalışan nüfus başına 1400 lira, sanayide çalışan nüfus başına ise, 6000 lira isabet ettiği görülür. Yani, sanayide çalışan nüfus ziraatte çalışan nüfustan 4 mislinden fazla bir kıymet yaratmaktadır.

3. Sanayiinin ilerlediği memleketlerde ziraat'de ileridir.

Bütün bunlar gösteriyorki, memleketimizde sanayileşme zaruridir.

Sanayimizin Altılar karşısındaki durumu nedir? İtiraf edelimki, bu konu bu güne kadar esaslı bir tetkike tabi tutulmamıştır. Türkiye Ekonomi Kurumu'nun geçen sene tertiplelediği seminer çalışmaları neşredilmiştir. Prof. Muhlis Ete'nin «Müşterek Pazar karşısında devlet sanayii» isimli makalesinde, Türkiyedeki sanayi üçe ayrılarak, bunların rekabet imkânları şöyle tasvir edilmiştir : (8).

1. Yerli mamul işliyen ve intikal devresi zarfında yerli ham maddeyi islah ve randımanını artırmak, işletmenin produktivitesini yükseltmek ve müşterek masraflardan tasarruf etmek şartıyla Müşterek Pazar'a iştirâkimizden az müteessir olacak sanayi :

- a. Şeker sanayii başta olmak üzere gıda sanayii,
- b. Pamuk iplik ve dokuma sanayii,
- c. Çimento sanayii,
- d. bir dereceye kadar demir sanayii,
- e. Tütün sanayii,
- f. metal sanayii.

2. Maliyetlerinin mühim bir kısmını yabancı ham madde teşkil eden ve Müşterek Pazar'dan müteessir olacak sanayi :

- a. Yünlü mensucat sanayii,
- b. Kâğıt ve sellüloz sanayii,
- c. Deri ve kösele sanayii.

(8) Türkiye Ekonomi Kurumu İktisadi Araştırmalar Enstitüsü : Avrupa Müşterek Pazarı karşısında Türkiye, Ankara 1960

3. Rekabete kolay kolay dayanamıyacak olan sanayi :

- a. Suni ipek sanayii,
- b. Azot sanayii,
- c. Makine sanayii.

Bülent Yazıcı, «Türkiyenin Avrupa Müşterek Pazarı'na İştiraki ve Hususi Sanayii» başlıklı makalesinde (9), pamuklu mensucat sanayimizin bir kısmı; kiremit, tuğla ve çimento sanayii; şişe ve züccaciye sanayiinin büyük bir kısmı; gıda sanayii; ilâç sanayiinde büyük teşebbüslerin rekabete dayanabileceklerini iddia etmekte ve umumi olarak, imal maliyetinde işçiliğin payı büyük ve iptidai madde temini bakımından Müşterek Pazar memleketlerindeki rakiplerine nazaran rüçhanlı vaziyette olan sanayiın rekabet imkânının bulunduğunu; yükte ağır, pahada hafif mamullerin mümâsilleri ile rekabet edebileceklerini ifade etmektedir.

Doç. Besim Üstünel umumi iktisat prensiplerine dayanarak müşâbih fikirler ileri sürmektedir (10).

Bu gibi umumi tahlillerin faydalı olduklarında şüphe yoktur. Fakat bizzat Bülent Yazıcı'nın da işaret ettiği gibi, maksada kâfi değildir. Memleketimizdeki sanayiın Müşterek Pazar içindeki rekabet imkânlarını öğrenmek için bütün istihsal bıranşlarının teker teker ele alınarak, bunların maliyet bünyelerinin tetkik edilmesi, Altılar'ın mümâsil istihsallerinin maliyetleri ile mukayese edilerek, Müşterek Pazar'a katıldığımız taktirde kaybımızın ve kazancımızın neler olacağını teferruatlı bir şekilde tesbit edilmesi icabeder. Böyle bir tetkik, Başbakanlık Mürakabe Heyeti ile Odalar Birliği tarafından birlikte çalışılmak suretiyle yapılabilir.

Avrupa Müşterek Pazar'ını kuran 6 memleket, iktisadi bünyeleri itibarıyla birbirlerine benzemelerine ve iktisaden ilerlemiş bulunmalarına rağmen, yeni rekabet şartlarına uyabilmek için büyük gayret sarfetmektedirler. Müşterek Pazar Anlaşmasının kabulü ile birlikte, aynı malı istihsal eden teşebbüsler arasında temaslar artmış, yeni rekabet şartlarını incelemek üzere bir çok birlikler, etüd büroları, komiteler kurulmuştur. (11). Bir çok sanayi ortak memle-

(9) age., de

(10) B. Üstünel : Milletlerarası İktisadî Birleşmeler Teorisi, Ankara

(11) Der gemeinsame Markt und die Privatwirtschaft, NZZ, Nr. 188

11 Juli 1959 ve Nr. 189, 12 Juli 1959

ketlerdeki mümasil sanayi ile anlaşmaya çalışmakta, yeni lisanslar satın alarak, yeni yatırımlarda bulunmaktadır.

Hiç şüphe yokki, kendimizi ve müstakbel rakiplerimizi tanımak bizim için de bir zarurettir. Memleketimizde ziraatte olduğu gibi sanayide de küçük işletme hâkimdir. Bunun sebepleri muhtelifdir : Ezcümle, devletin fiyat ve himaye politikası, vergi ve sosyal mevzuatı küçük işletmeyi teşvik edici mahiyettedir; Gümrük himayesi, küçük sanayi mamullerinin iç piyasada mümasil yabancı mallarla rekabetini mümkün kılmaktadır; Enflasyonun tesiri ile 1959 kadar memleketimizde hüküm süren mal kıtlığı, normal zamanlarda yaşaması mümkün olmayan bir takım işletmelerin doğmasına amil olmuştur; İş kanununun koyduğu mükellefiyetler ve eski muamele vergisinin tatbikatı küçük sanayii teşvik edici bir tesir yapmıştır.

Devletin takip ettiği iktisadi ve mali politikaya ait bulunan bu amiller yanında şu sebepler de memleketimizde büyük sanayi gelişmesine manidir: Sürüm sahası mahduttur; Halkın gelir seviyesi düşüktür; Sermaye kıttır; Sermaye piyasası gelişmemiştir. Ticari ve teknik bilgi geridir; Emegın randımanı düşüktür; Nakliye ve enerji pahalıdır. Kâfi bir müteşebbis sınıfı yetişmemiştir; ilh. (12).

Bunlar sanayiimizin zayıf olduğu taraflarıdır. Avrupa Müsterek Pazarı'na katıldığımız taktirde, bu sanayiın bir kısmının kalması mukadderdir.

Türkiye yalnız sanayi bakımından değil, ziraat bakımından da Müsterek Pazar'a dahil memleketlerden geridir. Ancak, zirai mahsullerimiz başlıca ihraç mallarımız olduğundan, bunların Müsterek Pazar dahilinde rekabet kabiliyetlerini muhafaza edecekleri söylenebilir.

Hattâ, Müsterek Pazar'a iştirâkimizin, üye memleketlere ihracatımızı artıracığını kabul etmek doğru olur. Zira, Türk ekonomisi Altılar'a rakip değil, onları tamamlayan bir ekonomidir. Müsterek Pazar'a iştirakimiz, dış ticaretimizde yön değiştirici bir tesir yapacak, diğer memleketlerin aleyhine Müsterek Pazar'la ticaretimiz artacaktır. Yekûn ihracat hacminin artması ise, ihraç mallarımızın arz

(12) H. Cillov : Türkiye Ekonomisi'nin Bünyesi, Ders Notu, s. 95 ve müt.

elastikiyetine bağılı olacaktır. Burada 1946 ve 1958 devaluasyonlarından sonraki durumları düşünmek yerinde olur.

Üzerinde ehemmiyetle durulması lâzım gelen diğeri bir nokta da, Müşterek Pazar Anlaşması'nın ziraat hakkında kabul etmiş olduğu hususi rejimdir. Altılar'da ziraatin sanayi kadar mütecanis olmaması Anlaşmaya ziraat için bir takım tahaffuz hükümleri konulmasına amil olmuştur (13).

Bu izahat gösteriyorki, Türkiyenin hiç bir kayıt ve şart ileri sürmeden Müşterek Pazar'a katılması doğru değildir. Aksi halde, sanayi sektöründe bir çok işletmelerin rekabete dayanmıyarak tasfiyesi, mukadderdir. Bu ise, Türkiye'nin kalkınmasına mani neticeler doğurabilir.

Türkiye geniş ölçüde sermaye yardımına muhtaçtır. Bu yardım memleketimiz muayyen bir dereceye kadar inkişaf ederek entegrasyona gidilecek duruma gelene kadar devam etmelidir. Türkiye için kabul edilebilecek intikal devresi ise, bu inkişafı mümkün kılacak bir zamanı içine almalıdır.

Gerçi, Müşterek Pazar Anlaşması gereğince üye devletler arasında her türlü sermaye hareketi serbest olacaktır. Ancak, bu günkü şartlar yurdumuza yabancı sermaye ithalini teşvik etmekten uzaktır. Yabancı sermayeyi teşvik kanununun tatbikatı bunu açık olarak göstermiştir. Hatta, Sermaye hareketinin serbestleştirilmesi Türkiyeden ileri memleketlere sermaye ihracını teşvik edebilir. İtalyan ittifakından sonra Cenubi İtalya sanayiinin mahvolması, İrlandanın İngiliz ekonomisi karşısında inkişaf edememesinin en mühim sebebi budur (14). Bu gün normal olarak sermaye geri kalmış memleketlerden sanayi memleketlerine akmaktadır. Zamanımızda hususi sermaye ihracı, yerini büyük ölçüde devlet kredi ve hibelerine veya milletlerüstü müesseselerce yapılan ikrazlara bırakmasının bir sebebi de bu değildir?

Bundan dolayıdırki, Müşterek Pazar Anlaşmasında karşılıklı yardımları mümkün kılacak bazı hükümler kabul edilmiş, ayrıca

(13) Reşat Aktan : Avrupa Müşterek Pazarı karşısında Türkiye Ziraati age., de.

(14) K. L. Herczeg : Die Notwendigkeit eines gemeinsamen Entwicklungsprogramms für die Randlaender, Die Europaeische Wirtschaftsintegration, Zürich und St. Gallen 1959

Avrupa Yatırımlar Bankası namı altında bir milyar Dolar sermayeli bir bankanın kurulması derpiş edilmiştir.

Hemen söyliyelim ki, bu Banka'nın imkânları Türkiye'nin muazzam sermaye ihtiyacını karşılayacak vüsatte değildir.

Türkiye ile Altılar arasında entegrasyonu güçleştiren amillerden birisi de Türkiye'nin tediye bilançosunun devamlı surette açık vermesidir. Buna mani olmak için bir takım tedbirlerin alınmasına ihtiyaç vardır (15) : Ezcümle,

1. Üye devletlerin altın ve döviz ihtiyatına sahip olmaları ve tediye bilançosu açıklarını bununla gidermeleri ;
2. Üye devletlerinin birbirlerine karşılıklı olarak kredi açmaları ;
3. Üye devletlerin kredi ve mali politikalarını koordine etmeleri;
4. Devalüasyon ;
5. Para birliği.

Bu tedbirleri Türkiye bakımından kısaca gözden geçirelim :

1. Altın ve döviz ihtiyatı teşkili için ticaret bilançosunun fazlalık vermesi lâzımdır. Türkiye için bu kolay değildir. Zira, Türkiye gıda ve iptidai madde ihraç eden bir memlekettir; Bu malların fiyat temavvüçleri fazladır; Türkiye tek taraflı olarak bir ziraat memleketi olmaktan kurtulmaya, artan nüfusuna iş temini için sanayileşmeye çalışan bir memlekettir. Bütün bunlar, Türkiyenin döviz ihtiyatı teşkiline manidir. Mevcut ihtiyatları artan ithalatın finansmanında kullanmak mecburiyeti vardır. Kaldığı, son on sene zarfında girişilen enflasyonla finansman, ithal mallarına karşı talebin büyük ölçüde artmasını intaç etmiştir.

Gerçi, Türkiye İkinci Dünya Harbi esnasında ehemmiyetli surette altın ve döviz ihtiyatı teşkiline muvaffak olmuştur. Aşağıdaki tablonun tetkikinden de anlaşılacağı gibi, Türkiye'nin altın ve döviz ihtiyatının ithalatına nisbeti Batı Almanya'dan bile yüksektir.

(15) E. Küng : Der Ausgleich der Zahlungsbilanz als Voraussetzung der wirtschaftlichen Integration : in : Die Europaeische Wirtschaftsintegration, Zürich und St. Gallen 1959

Fakat mevcut bir altın stoku bunu besliyen kaynakların mevcudiyeti halinde muhafaza edilebilir.

Muhtelif memleketlerde 1957 sonunda altın ve döviz ihtiyatı (16)

Memleketler	Altın ve döviz ihtiyatı yekûnu (Milyon Dolar)	Senelik ithalâtı (Milyon Dolar)	Altın ve döviz ihtiyatının ithalâta % nisbeti
Batı Almanya	5.644	7.478	75
İngiltere	2.374	11.412	21
Fransa	775	6.170	13
İsviçre	1.918	1.964	98
Portekiz	687	502	137
Türkiye	315	397	79
Yunanistan	192	525	37

Nitekim, Türkiyenin son on sene zarfında giriştiği geniş yatırım faaliyeti, dışarıya borçlarımızı artırmış, bu gaye ile altın ihtiyatının tamamına yakın bir kısmı rehin edildiği gibi, 1,2 - 1,5 milyar Dolar civarında da borçlanılmıştır.

2. Müşterek Pazar'a dahil memleketlerden kredi alınması.

Bir memleketin, diğer memleketlerden alacakları, borçlarını karşılamaması halinde, alacaklı memleketlerde kredi alması öteden beri tatbik edilen bir usuldür. Ancak, 1914 - 1918 Harbi'nden sonra bu türlü takas kredileri ve sermaye hareketleri oldukça mahiyet değiştirmiştir. Bir taraftan kredi ile satışları teşvik için kredi sigortaları kurulurken, diğer taraftan bir takım milletlerüstü müesseseler meydana getirilmiştir. Meselâ, tediye bilançoları geçici olarak açık veren memleketlere kısa vadeli döviz kredisi vermek üzere Milletlerarası Para Fonu, uzun vadeli sermaye hareketlerini kolaylaştırmak gayesiyle Dünya Bankası kurulmuştur. Avrupa Tediye Birliği'nde, bu Birliğin yerine kaim olan Avrupa Para Anlaşmasında tediye bilançosu açık veren aza memleketlerde kredi açılması kabul edilmiştir.

Müşterek Pazar Anlaşması'nın 108 inci maddesinde, tediye güçlüğü gösteren aza memleketlere, Avrupa Komüsyonu'nun tav-

(16) International reserves and liquidity, Washington 1958 K .L. Herczeg : age., atfen

siye ettiği islahat tedbirlerinin tatbikatına bağlı olarak, kredi verilmesi yazılıdır. Müşterek Pazar dahilinde az gelişmiş bölgelerin kalkınmasını temin maksadiyle Avrupa Yatırımlar Bankası kurulmuştur.

Fakat bütün bu imkânlar mahduttur. Türkiyenin 6 Avrupa memleketi ile entegrasyona gidebilmesi için geniş ölçüde sermaye yardımına ihtiyacı vardır. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi, bu yardım memleketimizin iktisaden inkişaf ederek entegrasyona gidebilecek duruma gelene kadar devam etmelidir. Türkiye için kabul edilecek intikal devresi ise, bu inkişafı mümkün kılacak bir zamanı içine almalıdır.

Halen, memleketimizde bir istikrar programının tatbik edilmekte olduğu, tediye bilançosu güçlüklerinin tamamen bertaraf edilmediği düşünülecek olursa, Müşterek Pazar'a giriş şartları bir kat daha önem kazanır.

3. Üye devletlerin kredi ve mali politikalarını koordine etmeleri : Avrupa Müşterek Pazarı'na dahil memleketlerin alacak borç muvazenelerinin temini, her şeyden evvel, bu memleketlerin kredi ve mali politikalarının koordine edilmesine bağlıdır. Avrupa Müşterek Pazarı Anlaşmasınının 105 inci maddesi, bu koordinasyonun temini maksadı ile, bir Para Komitesi kurulmasını derpiş etmektedir. Bir istişare heyeti mahiyetinde olan bu Komite aza memleketlerin para meselelerini müzakere edecek, para makamları arasında muayyen bir işbirliği sağlanmasına çalışacaktır.

Fakat kim kime uyacaktır? Altular'ın menfaati (17) üye olacak devletlerin enflasyondan tevakki etmeleri yolundadır. Zira sağlam bir iktisadi bünyeye sahip bulunan bu memleketler, enflasyonun kendilerine sirayetini arzu etmezler. Eğer bazı üye devletler enflasyona giderlerse, bu hal, enflasyona gitmiyen üyelerin ihracatını artıracığından, bu memleketlerde ihracat sanayiinin anormal bir şekilde gelişmesine, ücret ve fiyat seviyesinin yükselmesine amil olur.

Aza memleketlerin aynı nisbette ve mutedil bir enflasyona gitmeleri de doğru olamaz. Zira, Müşterek Pazar dışında kalan memleketler bunu birlikte yapamazlarsa, Müşterek Pazar bir fiyat ada-

(17) E. Küng : age.,

sı haline gelir. O halde, ancak Dünya seviyesinde bir enflasyon mevzu bahis olabilir.

Bu izahatımız gösteriyorki, Müşterek Pazar'a iştirakimiz, daha istikrarlı ve yavaş kalkınmaya razı olmamızı zaruri kılmaktadır. Bu ise, dış yardımların zaruretinin bir kat daha ortaya çıkarmaktadır.

4. Devaluasyon : Maliyet ve fiyat seviyesi yüksek olan bir memleket, başka surette bunun önüne geçemezse, devaluasyona gitmek zorunda kalır. Milletlerarası Para Fonu Anlaşması bu hususta bir takım takyitler koymuş ve tediye bilançoları açık veren memleketlerin döviz tahdidine gitmelerine cevaz vermiştir. Avrupa Müşterek Pazarı Anlaşmasınının 107 inci maddesinde her aza memleketin kambiyo kuru politikasını, Müşterek Pazarın menfaatleri çerçevesinde yürüteceği yazılıdır. Bir âza devletin parasını devalue etmesi halinde, Müşterek Pazar Konseyi, Para Komitesi'nin fikrini aldıktan sonra, diğer aza devletlerce mukabil tedbir alınmasını kararlaştırabilir.

Görülüyorki, Avrupa Müşterek Pazarı Anlaşması kambiyo kuru politikasını tam ve kati bir şekilde tesbitten çekinmiştir. Bilindiği gibi, memleketimiz birisi 1946 da, diğeri 1958 de olmak üzere iki defa devaluasyona gitmiştir. Her iki devaluasyondan sonra ihracatımızda beklenen gelişme tahakkuk etmemiştir. Çünkü Türkiyede ihracat mallarının istihsal elastikiyeti azdır. Mevcut şartlar altında ihracatı istediği kadar artırmağa imkân yoktur.

Bu ise muvazenenin başka yollarla teminine zorlamaktadır.

5. Para birliği temini : Müşterek Pazar Anlaşmasında böyle bir birlik kabul edilmemiştir. Her aza memleket kendi merkez bankası vasıtasıyla parasını tanzim etmeğe devam edecektir.

Görülüyorki, Tediye bilançosu güçlükleri bizi aynı neticeye götürmektedir : Türkiye, Avrupa Müşterek Pazarına dahil memleketlere uygun bir para ve kredi politikası takip etmekle beraber, bu memleketlerin Türkiyeyi devamlı surette kredi ile beslemeleri zaruridir.

Türkiye geniş ölçüde sermaye yardımına mühtaçtır. Bu yardım memleketimiz muayyen bir dereceye kadar inkişaf ederek entegrasyona gidebilecek duruma gelene kadar devam etmelidir. Türkiye için kabul edilecek intikal devresi ise, bu inkişafı mümkün kılacak bir zamani içine almaktır.